

QUTIRISH KASALLIGIDA VAKSINA PROFILAKTIKASINING SAMARADORLIGI VA XAVFSIZLIGINI O‘RGANISH

Muxidinova Shoiraxan Baxramovna

Farg'ona Jamoat Salomatligi Tibbiyot Instituti

Epidemiologiya va yuqumli kasalliklar , xamshiralik ishi kafedrasida dotsenti

Dusmatova Dilnoza Abdurahimovna

Farg'ona Jamoat Salomatligi Tibbiyot Instituti

Epidemiologiya va yuqumli kasalliklar , xamshiralik ishi kafedrasida

2 kurs klinik Ordinatori

Annotatsiya. *Qutirish kasalligi o‘lim bilan yakunlanish xavfi yuqori bo‘lgan o‘tkir virusli infeksiyon kasalliklardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi qutirish kasalligida vaktsina profilaktikasining samaradorligi va xavfsizligini baholashdan iborat bo‘ldi. Tadqiqot davomida hayvonlar tomonidan tishlangan bemorlarda vaktsina qo‘llash natijalari, immun javob shakllanishi hamda nojo‘ya reaksiyalar chastotasi tahlil qilindi. Klinik kuzatuv, epidemiologik ma‘lumotlar va laborator tekshiruv natijalari asosida vaktsina profilaktikasining kasallik rivojlanishini oldini olishdagi ahamiyati o‘rganildi. Olingan natijalar vaktsinaning o‘z vaqtida qo‘llanilishi qutirish rivojlanish xavfini sezilarli kamaytirishini ko‘rsatdi. Shuningdek, emlashdan keyingi nojo‘ya holatlar asosan yengil va qisqa muddatli ekanligi aniqlandi. Tadqiqot yakunida qutirishga qarshi vaktsina profilaktikasi samarali, xavfsiz va epidemiologik nazoratda muhim ahamiyatga ega ekanligi qayd etildi.*

Kalit so‘zlar: *qutirish, vaktsina profilaktikasi, immunizatsiya, virusli infeksiya, epidemiologiya, postekspozitsion davolash, immun javob, xavfsizlik, profilaktika, zoonoz kasallik, laborator diagnostika, klinik kuzatuv, nojo‘ya reaksiyalar, sanitariya nazorati, infeksiyon kasalliklar.*

Kirish

Qutirish kasalligi qadim zamonlardan buyon insoniyat uchun xavf tug‘dirib kelayotgan o‘ta xavfli zoonoz infeksiyon kasalliklardan biri hisoblanadi [1]. Kasallik qutirish virusi orqali yuzaga keladi va asosan kasallangan hayvonlarning tishlashi natijasida yuqadi. Virus organizmga tushgandan so‘ng periferik nerv tolalari orqali markaziy nerv tizimiga tarqaladi hamda og‘ir nevrologik buzilishlarni keltirib chiqaradi. Klinik belgilar rivojlanganidan keyin kasallik deyarli barcha holatlarda o‘lim bilan yakunlanadi [2].

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma‘lumotlariga ko‘ra, har yili dunyo bo‘yicha minglab insonlar qutirish oqibatida hayotdan ko‘z yumadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda

epidemiologik nazoratning yetarli emasligi va emlash tizimidagi muammolar kasallik tarqalishiga sabab bo‘lmoqda [3]. Shu sababli qutirish kasalligini oldini olishda vaktsina profilaktikasi asosiy himoya usullaridan biri hisoblanadi.

Qutirishga qarshi zamonaviy vaktsinalar yuqori immunogenlikka ega bo‘lib, kasallik rivojlanishining oldini olishda samarali vosita sifatida qo‘llaniladi [4]. Vaktsinalarni o‘z vaqtida qo‘llash postekspozitsion profilaktikaning muhim qismi bo‘lib, infeksiya rivojlanish xavfini keskin kamaytiradi. Shu bilan birga, vaktsina qo‘llash xavfsizligini baholash ham muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega [5]. Mazkur maqolada qutirish kasalligida vaktsina profilaktikasining samaradorligi va xavfsizligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Tadqiqot maqsadi

Qutirish kasalligida vaktsina profilaktikasining klinik samaradorligi va xavfsizligini baholash hamda postekspozitsion immunizatsiyaning epidemiologik ahamiyatini aniqlash [6].

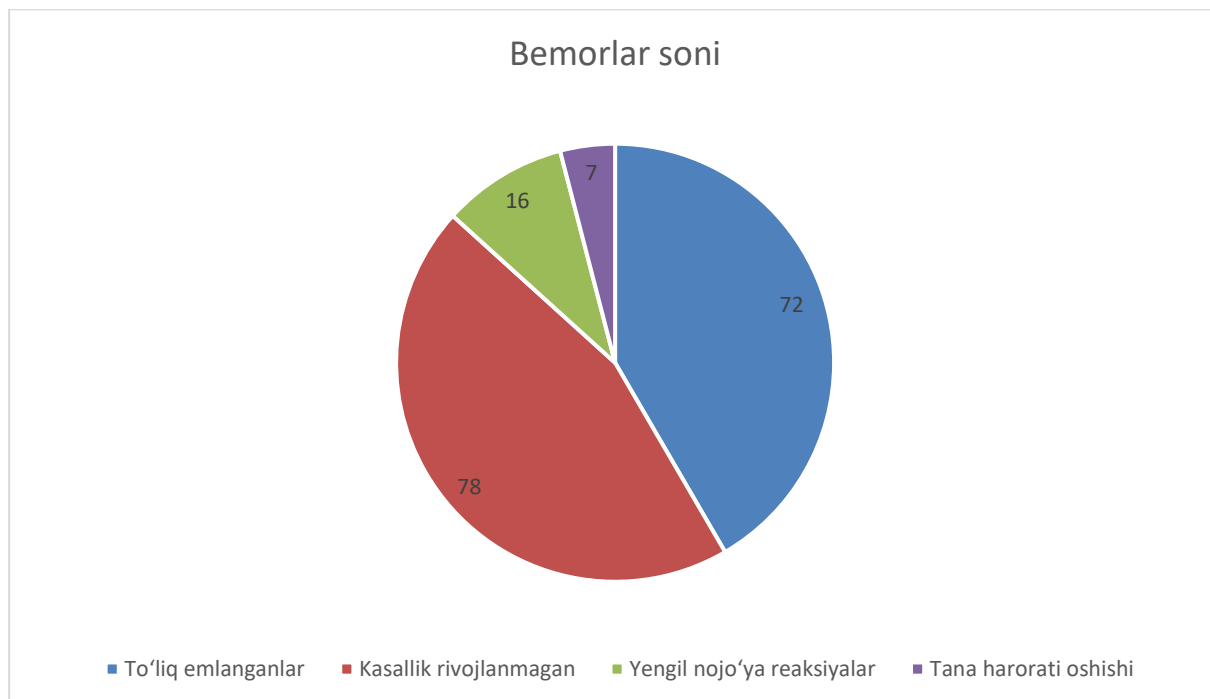
Tadqiqot materiallari va usullari

Tadqiqot retrospektiv va prospektiv kuzatuv usullarida olib borildi. Tadqiqotga hayvonlar tomonidan tishlangan va qutirishga qarshi vaktsina olgan 80 nafar bemor jalb qilindi [7]. Bemorlarning yoshi, jinsi, jarohat turi, vaktsina olish muddati hamda emlashdan keyingi klinik holati tahlil qilindi.

Bemorlarga zamonaviy hujayra madaniyatida tayyorlangan vaktsinalar qo‘llanildi. Emlash sxemasi xalqaro tavsiyalar asosida amalga oshirildi. Emlashdan keyingi umumiy va mahalliy reaksiyalar kuzatildi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, bemorlarning asosiy qismini 18–45 yoshdagi shaxslar tashkil etdi. Tishlash holatlarining aksariyati itlar tomonidan sodir etilganligi aniqlandi. Vaktsina olgan bemorlarning ko‘pchiligida qutirish kasalligi rivojlanmagan [8].

1-rasm. Vaksina profilaktikasining samaradorlik ko'rsatkichlari. Tadqiqotda ishtirok etgan bemorlarning 90 foizi to'liq emlash kursini olgan bo'lib, ularda qutirish kasalligi rivojlanishi kuzatilmadi. Umumiy hisobda bemorlarning 97,5 foizida kasallikning oldi olingani vaksina profilaktikasining yuqori himoya xususiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, emlashdan keyingi nojo'ya reaksiyalar asosan yengil darajada kechgan. Yengil nojo'ya reaksiyalar 20 foiz bemorlarda kuzatilgan bo'lib, ular orasida tana haroratining oshishi 8,7 foizni, inyeksiya joyidagi mahalliy og'riq esa 13,7 foizni tashkil etdi. Kuzatilgan reaksiyalar qisqa muddatli bo'lib, og'ir asoratlar qayd etilmadi. Olingan natijalar zamonaviy qutirish vaksinalarining samarali va xavfsiz ekanligini tasdiqlaydi.

Natijalarga ko'ra, vaksina profilaktikasi yuqori samaradorlikka ega ekanligi kuzatildi. Emlashni to'liq olgan bemorlarda qutirish holati qayd etilmadi. Ayrim hollarda inyeksiya joyida og'riq, tana haroratining ko'tarilishi kabi yengil nojo'ya reaksiyalar kuzatildi. Tadqiqot davomida og'ir allergik reaksiyalar yoki nevrologik asoratlar qayd etilmadi. Bu esa zamonaviy vaksinalarning xavfsizligini tasdiqlaydi.

Muhokama

Qutirish kasalligi profilaktikasida vaksina qo'llash infeksiya tarqalishini oldini olishning eng muhim usullaridan biridir [9]. Tadqiqot natijalari boshqa ilmiy manbalardagi ma'lumotlar bilan mos keladi. Ko'plab tadqiqotlarda ham zamonaviy vaksinalarning yuqori immunogenlikka ega ekanligi qayd etilgan.

Vaksina profilaktikasi bilan bir qatorda, jarohatga birlamchi ishlov berish ham muhim ahamiyatga ega. Jarohatni antiseptik vositalar bilan tozalash virus miqdorini kamaytirishga yordam beradi [10].

Tadqiqot davomida kuzatilgan nojo‘ya reaksiyalar asosan yengil va qisqa muddatli bo‘lib, bu zamonaviy vaksinalarning xavfsizlik profilini yuqori ekanligini ko‘rsatadi. Epidemiologik jihatdan esa aholini muntazam emlash va hayvonlar ustidan nazoratni kuchaytirish qutirish kasalligini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Qutirish kasalligi inson hayoti uchun xavfli bo‘lgan infeksiyon kasalliklardan biridir. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, qutirishga qarshi vaksina profilaktikasi yuqori samaradorlik va xavfsizlikka ega ekanligi aniqlandi. Vaksinani o‘z vaqtida qo‘llash kasallik rivojlanishini deyarli to‘liq oldini oladi.

Shuningdek, emlashdan keyingi nojo‘ya reaksiyalar asosan yengil kechishi va qisqa muddat davom etishi qayd etildi. Zamonaviy vaksinalardan foydalanish qutirishga qarshi kurashishda muhim profilaktik chora hisoblanadi. Epidemiologik nazoratni kuchaytirish, aholining sanitariya savodxonligini oshirish hamda hayvonlarni muntazam vaksinalash qutirish kasalligi tarqalishini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. Rabies vaccines: WHO position paper. Geneva, 2018.
2. Jackson A.C. Human rabies: a review. *Journal of Neurology*. 2016;263(6):123–138.
3. Rupprecht C.E., Briggs D. Rabies prevention and treatment recommendations. *Vaccine Journal*. 2019;37(2):45–53.
4. Plotkin S.A. Vaccines and vaccination strategies. *Clinical Infectious Diseases*. 2017;65(3):215–224.
5. Wilde H., Hemachudha T. Rabies: still a silent killer. *Lancet Infectious Diseases*. 2015;15(6):634–642.
6. Mansurov X.A. Infeksiyon kasalliklar epidemiologiyasi. Toshkent, 2020.
7. Karimov Sh.I. Virusli zoonoz kasalliklar profilaktikasi. Toshkent, 2021.
8. Nurmatov B.T. Zamonaviy immunoprofilaktika asoslari. Samarqand, 2019.
9. Abdurahmonov O.R. Epidemiologik nazorat va vaksinalar samaradorligi. Buxoro, 2022.
10. Ismoilov F.A. Tibbiy mikrobiologiya va virusologiya. Toshkent, 2018.